

'kinderleed'

het was na een welbestede schoolochtend dat ik bezig was m'n eenvoudige jas aan te trekken, toen een schuchter kuchje me opmerkzaam maakte op de tegenwoordigheid van een achtergebleven kind in het lokaal. opziende, zag ik het tengere figuurtje van fientje in de bank zitten. ik trad op haar toe en vroeg vriendelijk: 'wel, fientje, moet je niet naar huis?' fientje schudde bedeesd het hoofdje, maar antwoordde niet.

teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van 'de republiek' in 'de balie' op maandag 2 februari 2026.

inleiding

yolanda entius
theo thijssen
uit 'egeltje' 1929

ik begreep dadelijk dat voorzichtig optreden hier nodig was en vroeg zachtjes:
'had je me iets te vragen, fientje?'
fientje schudde sprakeloos van nee; een licht schaamrood bedekte haar gezichtje.
nog zachter dan eerst vroeg ik:
'had je me dan wat te zeggen, fientje?' fientje schudde weer het kopje. ik begreep met een zéér bijzonder geval te doen te hebben.
'je moest toch niet schoolblijven?' vroeg ik. een schok voer door het tere meisjeslichaam; ik was te ruw geweest, dat voelde ik opeens. als om het goed te maken, streelde ik haar over het vettige haar en zei op vertrouwelijke toon:
'vertel me maar eens, fien.'
zachtkens, heel zachtkens begon zij te huilen en vertelde, haperend en snikkend bij elk woord, haar leed: moeder (vader was dood) had een mangelzaakje... boven de deur van het kelderwoningje was een bordje; en op dat bordje stond het geschilderd:
'hier mangel men' met een d.'
ik wilde glimlachen, maar ik kón niet.
'en dat is fout!' schreide zij wanhopig.
ik liet haar uithuilen
en bedacht wat ik zeggen zou.
toen vroeg ik zachtkens, en ik liet hoop klinken door mijn gefluister:
'fientje, is het bordje nieuw?'
fientje bedaarde wat.
'het is al oud,' sprak ze.

'al héél oud, hè?' suggereerde ik blij.
'al erg oud, al verschrikkelijk oud,' antwoordde zij, voor zich uit blikkend, als vertelde ze een mooi sprookje.
'het gaat al bijna stuk!'
'juist,' zei ik,
'welnu, fientje, in die oude tijd, toen dat bordje geschilderd werd, toen moest het nog zo. toen waren ál die bordjes met een d.'
haar blik verhelderde:
'allemaal?' vroeg ze.
en ik, ik loog verder:
'een oud bordje hóórt juist zo.'
fientje stond op; nog waren er tranen in haar ogen; maar er lag in diezelfde ogen een wereld, toen ze me de hand gaf en zei:
'gelukkig!'
toen stapten we weg, de trappen af.
bij iedere trede leefde zij meer op; en toen de schooldeur achter ons dichtsloeg, was er geen spoor meer te zien van het verdriet.
'nou, fien,' sprak ik,
'trek het je maar niet verder meer aan, hoor!'
ze lachte; er kwam die amerikaanse trek van 'ik zál!' op haar gezicht, die de kinderen tegenwoordig aan de slójd danken en waar vroeger alleen de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek voor moesten zorgen... en ze zei ferm:
'meester, ik ga sparen voor een nieuw bordje; een met dt.'
vol gedachten liep ik huiswaarts.

thijssen

jan joris lamers

multatuli (eduard douwes dekker)

uit: 'ideeën' 1865

daar lagen alzo doorluchtige kachels, halve kachels, fragmenten van kachels. daar lagen tweebeinige treeften, tegen hun amputatie protesterend door 'n beroep op de klassieke betekenis van hun naam... en ook wel 'n beetje tegen de aanspraken op taalkennis van de heren de vries en te winkel, die ze vrouwelyk maken zouden, 'n jaar of zoveel daarna. daar lagen roosters zonder spylen, moeren zonder kroost, schroeven zonder moer... niobe's en wezen. daar lagen eenzame

poten van tangen, en lemmetten van scharen, wreed gescheiden van hun tweelingen. daar lagen onthoofde spykers, tandeloze zagen, beitels zonder snee, sloten zonder veer, sleutels zonder slot, haken zonder oog, ogen zonder haak, gespen zonder tong. daar lagen scharnieren, hoepels, stiften, krammen, ringen, deurkrukken, spanjoletten, grendels, sabels, bajonetten, bylen, hamers, vuurpoken, kolenscheppers, potten, pannen, ketels, deksels. daar lag alles wat ooit van yzer had kunnen vervaardigd zyn, maar onbruikbaar nu, verdraaid, gebersten, gespleten, verwrongen, incompleet, en vooral: verroest! dit scheen de eis te wezen van dien handel. misschien was de koopman aan deze eigenaardigheid gebonden door 'n artikel in de patentwet, volgens 'twelk hy wel voor roest maar niet voor yzer was aangeslagen. en nu sprak ik nog slechts van de dingen die 'n naam hebben, of misschien eenmaal 'n naam konden gehad hebben. en we stonden nog maar 'n ogenblik stil voor de uitstalling van den oud-roest alleen. het beschryven van 't overig deel der 'markt' gaat m'n talent nog verder te boven, dan de inventaris van die gewezen yzerwaren. men kon daar kopen - maar wie toch kocht er iets? - daar waren te bekomen: zure augurken, runderlappen, nieren en long, nuchterkalfvlees en andere spyzen, gekookt en ongekookt, met of zonder de saus. daar werden oude lappen en voddën gevent, en stukjes leder, en knoken, en gepensionneerde hoeden, en stroken

vilt, en schilderyen zonder lyst, en lysten zonder schildery. en prenten, en boeken. en rugtitels zonder bladen, bladen zonder titel. en landkaarten, niet zonder jacht op symmetrie netjes in vieren of zessen geknipt, om en détail te worden aan den man gebracht voor 't mogelijk geval dat 'n heel land of werelddeel de begroting van den koper mocht te boven gaan. en versleten kledingstukken. en gelapte schoenen, om nu niet te spreken van de ongelapte. daar lag kinderspeelgoed dat veel beleefd had, tussen 'n tumulus van zuurkool en 'n tropee van hoeven en horens. ginds stond 'n kruiwagen volgeladen met potjes pomade en latynse dissertatiën, met almanakken en silhouetten van verlopen jaren en dominees. ook meubels waren daar. en er was porcelein, en glaswerk, en aardewerk, en keukengereedschap...

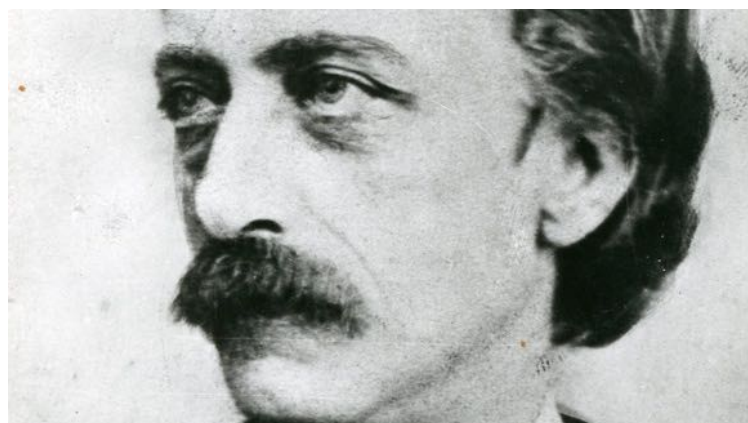
ja, wat was er niet! en dat alles was kreupel, gelymd, gekramd, onsmakelyk, onvolledig, schynbaar tot niets dienstig en voor niemand te gebruiken, wat toch 't geval niet kan geweest zyn, want dat volkje leefde van den handel in die prullen, en: ab esse ad posse valet illatio.

er lag 'n zolderschuit voor de deur. om nu den niet-amsterdamsen lezer, die evenmin weet wat 'n 'zolderschuit' is, als wat 'voor de deur liggen' betekent, te doen verlangen naar 'n herdruk met noten, geef ik hier de onheldere toelichting dat 'n zolderschuit zeker brak-water-vaartuig is,

zonder zolder, maar met 'n vloer. 'voor de deur' beduidt hier zoveel als in de gracht 'waarop' het huis staat.

wie hiervan nu niet veel begrypt, geeft blyk van zekere bekwaamheid, maar 'n paryzenaar of andere buitenman moet zich niet verbeelden dat men zo op eenmaal 't ware begrip hebben kan van de eigenaardigheden ener stad als amsterdam.

niets is aristocratischer dan 't gemeen.

douwes dekker

armoed, ondeugd en filantropie - of wat daarvoor zo dikwyls doorgaat - zyn drie variëteiten van dezelfde ziekelykheid, die elkaar vice-versa veroorzaken, styven, completeren en in leven houden.

matthias de koning
wisława szymborska
uit: 'zo is het genoeg' 2012
vertaling: gerard rasch

'wederkerigheid'

er zijn catalogi van catalogussen.
er zijn gedichten over gedichten.
er zijn toneelstukken over acteurs
gespeeld door acteurs.
brieven vanwege brieven.
woorden die dienen ter verklaring van woorden.
hersenen bezig
met het bestuderen van de hersenen.
je hebt verdriet even aanstekelijk als een lach.
papieren afkomstig uit de inzameling
van oud papier.
geziene blikken.
naar naamvallen verbogen toevallen.
grote rivieren
met een belangrijke inbreng van kleine.
bossen tot aan de rand begroeid met bos.
machines bestemd om machines te maken.
dromen die ons plotseling wakker maken.
gezondheid onontbeerlijk voor herstel.
trappen die net zo naar beneden gaan
als naar boven lopen.
een bril om een bril te zoeken.
het inademen en uitademen van de adem.
en desnoods van tijd tot tijd
het haten van de haat.
want ten langen leste
wordt niet-weten niet-geweten
en zijn handen betrokken
bij het wassen van handen.

szymborska

martin reints
twee gedichten

'vermoeidheidsroes'

eerst niets doen
dan doorgaan met niets doen
tot je het niets doen moe bent

waar ben je?
wie?
nee: waar?
in een roes van vermoeidheid,
ik hallucineer

grappig onhandige man in supermarkt
met winkelkarretje vol aanbiedingen

vogelgriep: de kalkoenen zijn vergast, net als de
kippen

de pluimveehouder mailt met de verzekerings-
agent

het ingestorte theater

de uitgebrande auto

het verkreukelde winkelkarretje

ai zegt: licht, een tafel, een stoel, iemand die
voorbijloopt

ai stelt voor:

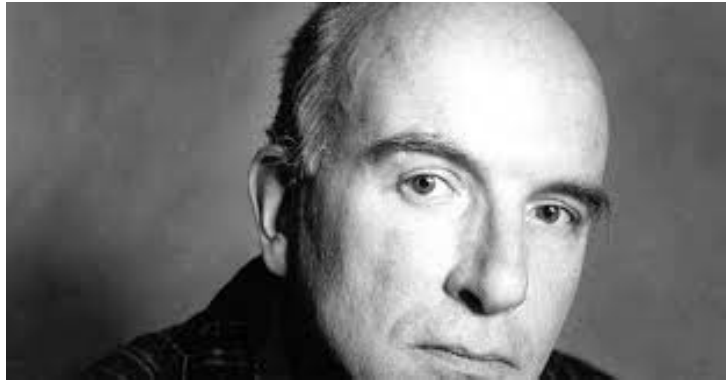
een vogel tilt de lucht op

alsof die van papier is

en dan een geluid

dat blijft hangen als stof in een kamer

maar ik ga iets anders verzinnen.

eind januari'

het is eind januari:

de zon staat laag

maar hij komt al op kracht

de meeuwen krijzen weer
zoals ze dat in het voorjaar doen
weet de rechercheur dat zijn collega in
een andere serie een pizzeria drijft?

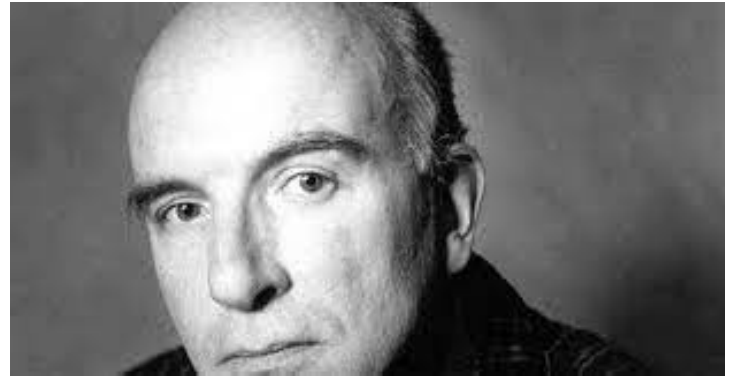
als dekmantel voor kwalijke praktijken?

ik kan niet voorkomen dat mijn gedachten
hun gang gaan, daar gaan ze al

mijn onoverwinnelijke afkeer van pittige muziek
zwelt aan

dan slecht zicht, dan goed zicht
de maatslag van het heelal

eerst het een, dan het ander.

reints

annette kouwenhoven

anna achmatova

twee gedichten

afgelopen zaterdag stond er een prachtig artikel van joost de vries in de krant. daarin haalde hij een toespraak van isaia berlin aan over het begrip 'vrijheid.' volgens berlin kun je vrijheid in allerlei categorieën onderbrengen. o.a. in positieve en negatieve vrijheid, als de polen van een batterij. (dus niet 'goed' of 'fout').

negatieve vrijheid is de vrijheid van de mate waarin niemand je verbiedt om alles te kunnen zeggen wat je vindt, zoals bij voltaire.

positieve vrijheid is de vrijheid om keuzes te maken, consequenties te dragen, meester over je eigen lot te zijn. zoals de dichteres anna achmatova, die zich onder de stalinterreur terugtrok zonder nog te kunnen publiceren, maar wel hardnekkig doorwerkte.

daardoor geïnspireerd heb ik twee verzen van achmatova vertaald.

'zonder titel'

ik ben een rivier,
die door de hardheid van de tijd
werd omgeleid
ik kreeg een ander leven,
in een nieuwe bedding
stroom ik nu
door een nieuw landschap
en ik herken mijn eigen oevers niet

o hoeveel voorstellingen heb ik gemist
mijn stoel bleef leeg
terwijl het doek opging en viel

zoveel vrienden had ik
die ik nooit in mijn leven
heb leren kennen
en zoveel steden met een silhouet
dat mij tot tranen had kunnen roeren

er is maar één stad op de wereld die ik ken
en die ik ook met dichte ogen vind

en hoeveel verzen heb ik nooit geschreven
ze zweven om me heen als een onzichtbaar koor
dat mij misschien nog eens zal wurgen

ik ken het begin van de dingen en hun eind
en ook het leven na het einde ken ik
en nóg iets waar ik in stilte aan voorbijga

een vrouw,
een vreemde
houdt nu mijn plaats bezet

zij draagt de naam
die mij van jongsaf toebehoorde
en liet mij niet meer over dan een naampje

een holle klank waarmee ik alles

wat ik maar in mijn macht had heb gemaakt

ik zal het graf van iemand anders krijgen
maar als ik van daarginds
zou kunnen kijken naar mijn leven nu
zou ik tenslotte ondervinden
wat afgunst is

achmatova

'macbeth'

wilde honing ruikt naar een vrij leven
stof ruikt naar zonneschijn

meisjesmond naar viooltjes
goud naar niets

reseda ruikt naar water
liefde heeft appelgeur
en, weten we inmiddels
bloed ruikt alleen naar bloed

vergeefs waste die stadhouder van rome
zijn handen
voor de ogen van het hele volk
onder het morren
van de meute

en vergeefs
probeerde de schotse koningin
de rode vlekken
van haar spitse vingers te wassen
in het zwoele zwart
van haar kasteel

omdat achmatova na stalins dood weer meer be-
wegingsvrijheid kreeg heeft ze o.a. een aantal
werken over poesjkin kunnen publiceren.

daarom nog even dit fragment van daniil charms
vertaald door 'de poezieboys':

daniil charms 1939

'poesjkin'

poesjkin had vier zoons, en allemaal waren het idioten. één kon zelfs niet op een stoel zitten en viel er telkens vanaf.

maar ook poesjkin was tamelijk slecht in het op een stoel zitten.

het was om je dood te lachen:

ze zitten aan tafel,

aan het ene eind valt poesjkin voortdurend van zijn stoel,

aan het andere eind zijn zoon.

om dol van te worden

charms

maureen teeuwen

tove jansson

uit: 'moem's toverwinter' 1957

vertaling: cora polet

tove jansson, de beroemde fins–zweedse schrijfster, bevolkt de sprookjesachtige wereld van haar strips en verhalen met zelfbedachte figuren die verzonnen namen dragen als hernuuls, knuutjes, snorken, filifjonka's, de moemrikken, enzovoorts.

hoofdfiguren zijn de mumintrollen, in afkomst verwant aan de trollen. daar ze in de sinds jaar en dag bekende stripverhalen in de volkskrant moems genoemd worden, is deze vertaling vanwege de herkenning hier en in andere boeken aangehouden.

in 'moem's toverwinter' ontmoet de jonge moem een voorvader die nog een echte oude troll is en die nog niet is geëvolueerd tot een moemintroll; de woordspeling is hier dus verloren gegaan.

voor de andere figuren is vastgehouden aan de oorspronkelijke soortnamen, zij het dat hun spelling en een enkele maal hun klankwerking verneerlandst is; zij wijken daarom soms drastisch af van de in de volkskrantstrips gebruikte namen, waarin bijvoorbeeld het snorkmeisje 'wiesje' genoemd werd. iedere andere afwijking wordt door de trollen zelf veroorzaakt.

met inbegrip van de drukfouten.

(cp)

jansson

eerste hoofdstuk 'de ingesneeuwde salon'

de hemel was bijna zwart,
maar de sneeuw lag helderblauw
in de maneschijn.

de zee lag onder het ijs te slapen en diep onder
de wortels van de aarde droomden alle kleine we-
zentjes van de lente.

maar die was nog heel ver weg, want het jaar was
nieuwjaar nog maar net gepasseerd.
op de plaats waar de vallei een lichte bocht
maakte om daarna tegen de bergen op te stijgen
lag een ondergesneeuwd huis.

het leek op een grillige sneeuwhoop en het zag
er erg eenzaam uit. vlak bij maakte de rivier een

pikzwarte bocht tussen de oevers van ijs; de
stroom had ervoor gezorgd dat het water de hele
winter niet bevroren was.

maar er liepen geen voetsporen over de brug en
de sneeuwhopen om het huis lagen onaangetast.
binnen was het warm. beneden in de kelder
brandde een grote hoop turf langzaam op. de
maan gluurde door het raam en scheen op de
witte hoezen over de meubelen en op de kristal-
len kroonluchter die in tule gewikkeld was. en in
de salon om de grote tegelkachel sliep de familie
moem haar lange winterslaap.

ze sliepen altijd van november tot april, want dat
hadden hun voorouders ook gedaan en een
moem houdt zich aan de traditie. iedereen had
dennennaalden in zijn maag, precies als zijn
voorouders, en naast de bedden hadden ze hoop-
vol alles gereed gelegd wat ze vroeg in de lente
misschien nodig zouden hebben. schoppen, een
brandglas en filmrolletjes, een windmeter, enzo-
voorts.

de stilte was ontspannen en vol verwachting.
zo nu en dan slaakte iemand een zucht en kroop
nog dieper weg in zijn slaapholletje.
de streep maanlicht dwaalde over de schommel-
stoel naar de salontafel, kroop over de koperen
knoppen aan de uiteinden van het bed en scheen
precies in het gezicht van moem.

en toen gebeurde er iets dat nog nooit gebeurd
was sinds de eerste moem zich in zijn winterslaap

teruggetrokken had. hij werd wakker en kon de slaap niet meer vatten.

moem keek naar de maneschijn en de ijskristallen op de vensterruiten. hij hoorde de kachel beneden in de kelder snorren en hij werd hoe langer hoe wakkerder en hoe langer hoe verbaasder. tenslotte stond hij op en liep voorzichtig naar het bed van zijn moeder. hij trok haar zachtjes aan haar oor, maar ze werd niet wakker. nee, ze rolde zich op tot een ongeïnteresseerde bal.

als mijn moeder niet wakker wordt, hoef ik het bij de anderen niet eens te proberen, dacht moem en liep door het vreemde, geheimzinnige huis. de klokken waren al lang geleden stil blijven staan en over alles lag een dun laagje stof. op de tafel in de salon stond al sinds de herfst de soep-terrien met dennennaalden. en in zijn tulen omhulsel klingelde de kristallen kroonluchter zachtjes voor zich heen.

plotseling werd moem bang en bleef roerloos staan in het warme donker buiten de streep maanlicht. hij voelde zich ontzettend verlaten. mamma! word wakker! schreeuwde hij en trok aan haar deken. de hele wereld is verdwenen! maar mamma werd niet wakker. haar dromen over de zomer kregen even een onrustig en bezwaard karakter, maar wakker worden kon ze niet.

meern rolde zich ineens op het vloerkleedje voor haar bed en de lange winter nacht zette zich voort.

in de ochtendschemering zette een hoop sneeuw op het dak zich in beweging. hij schoof een eindje voort en daarna gleed hij vastberaden over de rand van het dak en kwam met een zachte bons neer. nu waren alle ramen bedekt en alleen een zwak, grijs schijnsel baande zich een weg door het huis via de ruiten. de salon zag er onwezenlijker uit dan ooit, alsof hij een hele tijd onder de aarde had gelegen.

moem luisterde lange tijd, met zijn oren recht overeind, daarna stak hij het nachtlampje aan en sloop voorzichtig naar de kast om de lentebrief van snuusmoemrik te lezen. hij lag op zijn gebruikelijke plaats onder het spoortreintje van meerschuur en hij was zoals iedere lentebrief die snuusmoemrik achterliet wanneer hij in oktober naar het zuiden trok. eerst stond er dag in snuusmoemrik's grote, ronde letters. de brief zelf was kort.

'slaap lekker en wees niet bedroefd. de eerste warme lentedag ben ik weer bij je. wacht op me voor je de dam gaat bouwen. snuusmoemrik' moem las de brief verscheidene malen over en opeens kwam hij tot de ontdekking dat hij honger had.

hij ging naar de keuken. die lag eveneens vele kilometers onder de aarde en was griezelig schoon en leeg.

de provisiekamer was al even verlaten. het enige wat hij vond was een fles bessensap die was gaan gisten en een half pak stoffig knäckebröd.

hij ging onder de keukentafel zitten eten, terwijl hij de brief van snuusmoemrik nog eens overlas. daarna ging hij op zijn rug liggen en keek naar de vierkante houten klossen onder de tafel. het was erg stil.

dag, fluisterde moem. slaap lekker en wees niet bedroefd. de eerste warme lentedag, zei hij iets luider.

en zong toen uit volle borst: ben ik weer bij je! ik ben bij je en het is lente en het is warm en ik ben hier en hier ben ik en hier en daar en alle dagen...

en toen hield hij abrupt op omdat hij twee oogjes zag die hem vanonder het aanrecht aanstaarden.

hij staarde terug en het was net zo stil als voordien. toen verdwenen de ogen.

wacht, riep moem ongerust. hij kroop naar het aanrecht en riep lokkend: kom, kom! wees maar niet bang.

ik ben aardig. kom terug... maar wie er ook onder het aanrecht woonde, terugkomen deed hij niet. moem legde een rijtje knäckebrödstukjes op de grond en goot ook wat bessensap op de vloer.

toen hij de salon weer binnenkwam klingelden de glaspegeltjes aan de zoldering melancholiek. ik vertrek, zei moem streng tegen de kristallen kroonluchter. ik heb genoeg van jullie en ik ga naar het zuiden om snuusmoemrik te zoeken.

hij probeerde de buitendeur open te maken, maar die zat vastgevroren.

hij rende zachtjes jammerend van raam naar raam, maar ze waren allemaal dichtgevroren.

toen liep de eenzame troll naar de zolder, gooide het dakluik open en klom op het dak. een laag koude lucht sloeg hemtegemoet.

hij raakte zijn adem kwijt, gleed uit en rolde over de rand van het dak. en zo kwam meern hulpeloos terecht in een nieuwe, gevaarlijke wereld en zonk diep weg in zijn eerste sneeuwhoep. het was een onaangenaam gevoel voor zijn fluwelige huid, maar tegelijkertijd snoof zijn neus een nieuw soort lucht op. een lucht, strenger dan hij ooit gekend had en een beetje beangstigend. maar hij werd er klaarwakker van en zijn belangstelling was gewekt.

een grijze schemering lag zwaar over de vallei. maar het dal was nu niet green, het was wit. alles wat zich anders bewoog was bewegingloos geworden. alle levende geluiden waren verdwenen. al het vierkante was rond geworden.

het is sneeuw, fluisterde meern. mamma heeft er wel eens over horen praten en het heet sneeuw. zonder dat moem het wist vatte zijn fluwelige huid het besluit om te groeien.

hij wilde gaandeweg een vacht worden, die in de winter goed van pas kwam. het zou een hele tijd duren, maar het besluit was genomen. en dat is altijd een goed ding.

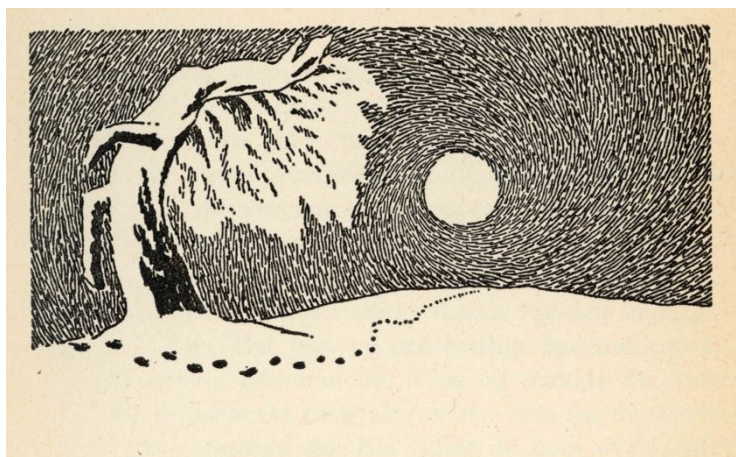
intussen dwaalde moem zelf moeizaam rond door de sneeuw en zo kwam hij terecht bij de rivier. het was dezelfde rivier die doorschijnend en blij door de zomertuin van moem placht te stromen. maar nu zag ze er anders uit. ze was zwart en onverschillig, ze hoorde eveneens bij de nieuwe wereld waar de troll niet in thuis was.

hij keek voor alle zekerheid naar de brug. hij keek naar de brievenbus. die waren er nog. hij tilde de klep een eindje op, maar er was geen andere post gearriveerd dan een verwelkt boomblad zonder tekst.

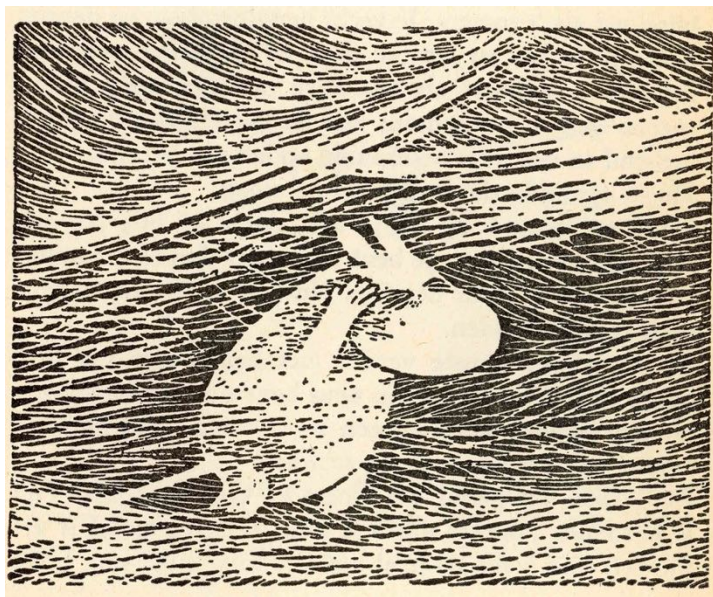
hij was nu gewend geraakt aan de winterse lucht en deze wekte niet langer zijn nieuwsgierigheid. hij keek naar de jasmijnstruik die er uitzag als een slordige warboel van naakte takken en dacht ontzet: die is dood. de hele wereld is doodgegaan terwijl ik sliep.

deze wereld hoort bij iemand die ik niet ken. misschien bij de morre.

hij is niet zo gemaakt dat een moem erin kan leven.

hij aarzelde een ogenblik. maar toen kwam hij tot de conclusie dat het nog erger was om alleen wakker te zijn temidden van de anderen die slapen. en daarom waren zijn voetafdrukken het eerste spoor op de brug en verder de heuvel op. het was een heel klein spoor, maar het was resoluut en liep regelrecht het bos in, in de richting van het zuiden.

margijn bosch

nistrine mbarki

uit: 'oeverloos' 2022

amstel

een bloedverwant van mijn zoon ligt op sterven
in een kleine kamer in het ziekenhuis
dicht bij mijn huis
de dood is niet klinisch of mooi
en heeft een wrange geur
die ik na zoveel afscheid herken

bloedverwanten zijn
een ongevraagde hemelse last
die met elf kilometer per uur
door ons lichaam stroomt
we schrapen duwen snijden krabben
vluchten tegen beter weten in

het water in de kom van mijn heupen klotst
de afdruk van mijn enige kind het onvermijde-
lijke
afscheid van elkaar
en het scheuren van mijn vlees
voel ik nog steeds
een lichaam
dat zichzelf onbaatzuchtig deelt
ik heb de dood pas gezien toen ik moeder werd
ze was in de keukenla
op de stoepwand
en boven aan de trap

de ochtend dat de bloedverwant sterft
vliegt een grote nachtvlinder mijn huis in
hij blijft drie dagen en vertrekt net zo stil als hij
kwam mijn zoon rouwt om de mannen die hij
niet heeft en nooit zal hebben
ik kook arabische koffie met kardamon en zwijg
de dood verschuift alles in hem tot leven
hij rilt
zoekt mijn lichaam om op te rouwen
we geven ons over aan de dagelijksheid

maar alles gaat trager
het beeld van de nieuwgestorvene
kleeft aan de binnenkant
van mijn oogleden

mijn zoon en hij delen hetzelfde gezicht
de rest van mijn leven zal ik het blijven zien

hij ligt iets verderop begraven
waar ons huisdier ook illegaal ligt
vlak bij andere geliefden
we branden kaarsen

zoveel doden zo dichtbij
aan het water
van de amstel

mbarki

'gewoontegetrouw'

dichte knetterende bosheuvels
omringen dit dal dit huis

sparrenbomen steken moedig
hun iele toppen naar de hemel
vannacht wordt de maan opnieuw geboren
vlijmscherp houdt kou alles bij elkaar
zelfs mijn goudvlokkendroom

gewoontegetrouw
rangschik ik een stilleven op tafel
bordeaux op wit geweven stevig linnen
serviesgoed met een gouden rand
als een marokkaanse bruid
mogelijk geluk in twaalf eenvoudige
houten stoelen
de vlammen van een zevenkoppige kandelaar
als leidraad

ik breek het brood en schep
het bord van de man vol vol geduld
gekonfijte eendenbouten
op mozesbladeren omringd
door glimmende zoete sjalotten
voor de kinderen
snij ik de scherpe randen af en schenk mijn bloed
voer de zwangere vriendin
alles waar haar lustige ogen op rusten
blus mijn vuur keurig met een gele glimlach en
schep nog eens bij

ik draag het gezelschap zorgvuldig tot de kra-
kende crème brûlée toe
geluk is eetbaar

bouw dan een brandstapel in de haard
zinzin vuursplinters uit mijn ogen ontsteken het
vuur
koffie koffie en likeur zijn binnen handbereik
het haar van de kinderen is glad en gewassen
iedereen schatert warm z'n tanden bloot
de dauw fluistert golvend
over de koude vloer naar binnen
ik verlaat geruisloos het gerustgestelde binnen-
huis
adem al mijn namen uit ze vallen met mijn haar
in de schemer

vleermuizen klapwieken doorzichtig op mijn
schouders
ik rits mijn vrouwenhuid vanaf de kruin open
het geduldige gezicht van de dochter
de sissende huid van de minnares waar op gebe-
ten en gekauwd is
zachte borsten die hebben gevoed en getroost
de opengereten moeder van de zoon
ik trek ze over mijn geraamte en heupen omlaag
stap er voorzichtig uit
alles mag blijven zoals het is

het blauwe uur nadert
op mijn tong trilt de grond
zwijnen denderen langs de sparren door het dal
edelherten wachten stil op me
aan de rand van het water
terwijl de uilen kijken

alles mag blijven zoals het is
ik
dit wezen
kent nog steeds de weg naar het woud

tjeerd bischoff
verhaal:

'willem augustin'

in amsterdam hoorde je niet veel over het schaatsen in de rest van het land. maar in 1941, toen de oorlog was uitgebroken, kwam er weer een elfstedentocht. ze zeiden tegen me:

'willem, dat ken jij ook.'

'het zal wel', zei ik,

'maar hoe moet ik daar komen? ik heb geen geld.' ik had toen een oom, die mij wel eens wat gaf of voorschoot. dat mocht eigenlijk niet van mijn moeder, want schuld was een schande. toch ben ik de dag voor de elfstedentocht naar ome jan gegaan. hij was een kleine aannemer, een bouwvakkertje.

ik vertelde hem over mijn plan en meteen keek mijn tante uit de keuken om de hoek en riep:

'jan! jan! geen geld geven, hoor.' mijn oom bromde een beetje. tante bleef alles in de gaten houden, maar op een gegeven moment zei hij: 'niets geen gelul. hier heb je een tientje van me.' nou, dat was een hoop centen. mijn tante en oom

hadden meteen een enorme ruzie. dat was hard tegen hard. maar ja, ik had toch mooi dat tientje. ik naar huis, ik dacht ondertussen:

'nou mot ik toch maar naar die elfstedentocht, maar hoe doe ik dat?' met de trein, dacht ik. voor een tientje kon je toch mooi met de trein mee. ik kwam thuis en mijn moeder zei meteen:

'je bent zeker weer bij oom jan geweest? en je hebt geld geleend, hè?'

'geleend?', zei ik. 'ik heb een tientje gekregen.' 'een tientje?'

'ja, kijk maar.' en ze pikte het zo uit mijn poten, in één keer. toen ben ik toch zó kwaad geworden. ik geloof dat ik zelfs een kopje heb stuk gesodemierd tegen de muur. ik was door het dulle heen. ik kon niets meer. mijn vader kwam thuis hij had net even werk en we aten boerenkool. ik weet het nog precies.

'willem, die rotzak heeft toch weer een tientje gehad', zei mijn moeder tegen m'n vader - m'n vader heette ook willem.

'ik heb nog zo gezegd, geef niets, maar nu heeft jan dat rotjong toch weer een tientje gegeven.'

'waar is dat tientje dan?' vroeg mijn vader. 'dat heb ik afgepikt.' stilte. en de tijd ging steeds verder. de boerenkool was bijna op, en toen zei die ouwe:

'hannie, geef dat tientje terug.'

'ja, maar...'

'niks geen gesodemier, en geef dat tientje. geef op dat tientje! van mij krijgt hij nog vijf

gulden uit de pot.' bij ons thuis hadden we een pot met allemaal centen. die gooiden we erin voor een uitje één keer per jaar. dat gaat helemaal goed, dacht ik. dat wordt samen vijftien gulden.

'hoho', zei mijn vader.

'je gaat eerst even bellen, en dan vraag je wanneer de laatste trein naar friesland gaat. dan ga je daarmee maar naar die tocht toe.

'maar waar moest je bellen? dat kon alleen bij de sigarenwinkel, want wij hadden helemaal geen telefoon in die tijd. dus ik ging naar de sigarenwinkel, maar toen was het al kwart voor zessen. ik bellen.

'de laatste trein vertrekt om zes uur.' van de spaarndammerdijk naar het centraal station kon je niet in tien minuten lopen. ik dacht: 'godverdikke.' ik kwam thuis en zei: 'die trein is al weg.'

wat? mijn ouwe:

'weet je, ga naar het bodencentrum op de nieuwzijds.' daar zaten toen allemaal bodes, die gingen naar alkmaar. naar utrecht en overal naartoe. allemaal eenmansbedrijfjes.

'misschien is er nog wel een die naar friesland gaat. dan geefje die kerel een paar knaken. kan je lekker meerijden. als je niet meekan, kom je maar weer terug.'

ik stopte snel mijn schaatsen in een zakkie op mijn rug. ook een handdoek zat erbij, ik weet nog steeds niet waarom ze die erin gestopt hebben.

en broodbonnetjes. maar niets te eten. ik had wel het boerenkool gegeten, maar dat zou toch wel handig geweest zijn. als ik wat te eten had meegenomen.

toen ben ik op mijn fiets gestapt, met mijn colbertje en een trui, en mijn stalen oorkleppies en handschoenen, maar zonder muts. maar op de nieuwzijds was geen bode meer te bekennen. allemaal vertrokken of al naar huis. ik dacht:

'wat nou? weet je wat? kan mij het schelen, ik ga op de fiets' ja, toen kwam ik op die gedachte.

ik ben naar de pont gereden achter het station. het vroom zo'n tien graden, het was flink koud. er stond een auto met viskisten, en ik vroeg die kerel of ik kon meerijden.

'nee jongen, dat kan niet' zei hij.

'daar beginnen we niet aan.' in die tijd was gezag nog gezag. als iemand 'nee' zei, was het nee. als jongen van achttien jaar geloofde je dat. moetje nou niet doen, want dan steken ze een mes in je sodemieter'.

'nou ja, dacht ik, dan niet'.

maar vanaf de pont ben ik achter die auto aangereden. hij kon niet zo hard, er lag sneeuw, hij reed bovendien op houtgas. benzine was al schaars. dus ik trappen. ik reed me eigen uit de naad. over de oude weg langs het noord-hollands kanaal. via ilpendam en purmerend. ken je na gaan. dat ik dat heb gedurfd. vanonder die auto

kwam een enorm koude wind, die wind bevroor
zowat mijn voeten.
in hoorn stopten ze.

'verrek', zegt die kerel,
'waar kom jij nou vandaan? '
'ik heb achter je aan gereden.'
'wat? heb jij achter mij aangereden?
als ik dat geweten had,
had je wel mee kunnen rijden.'
'ja, daar heb ik nou niks meer an.'
'waar ga je dan naartoe, man'? '
'ik moet naar de elfstedentocht.'
'de elfstedentocht? die is morgenochtend! dat
haal je nooit meer. '

ik ben alleen verder gefietst, al was het al dik na
zevenen. ik moest goed zoeken naar de borden,
want alles was verduisterd vanwege die oorlog.
en ik wist helemaal niets, ik kende geen heg of
steg. ik kwam door de wieringermeer, die was
pas ontgonnen. er stond geen reet, geen boom,
geen huis. en ook geen bord. vaak moest ik want
het vroor als de pest.
zo kwam ik in den oever. in den oever zag ik voor
het eerst weer een soort van huisje. daar ging ik
vragen naar de afsluitdijk. ik wist dat die er was,
maar waar die was, dat wist ik niet.
ik klopte aan, het was toen half twaalf, ik zei:
'mijnheer, ik moet naar leeuwarden toe. ik zoek
de afsluitdijk.'

'afsluitdijk?'

'ja, ik moet naar leeuwarden.'

'wat ga je daar doen?'

'ik ga de elfstedentocht rijden.'

'man, man, man , dat haal je nooit.

hij zegt:

'je mag na twaalf uur niet meer de straat op. daar
staan Duitsers en die pakken je dan op en dan
ben je erbij, jongen.'

maar ik was nog jong en dacht

'nouja, dat zien we dan wel' dus ik zeg

'ik ga toch'.

de afsluitdijk was toen nog maar een tweebaans-
weggetje. en koud in die open vlakte. koud!
steeds maar even rennen met de fiets in de hand
om warm te blijven.

wist ik veel dat de afsluitdijk dertig kilometer
lang was.

'wat een pokkenend', dacht ik. eindelijk in de
verte twee schimmen. ik er naar toe.

'halt! ausweis!' daar had je 't...

dat zeiden die Duitsers toen altijd.

ik zeg van:

'ich moet schlittschulaufen. schlittschuh'. ik haal mijn tas van de rug, en laat m'n schaatsen zien.

'alsjeblieft' ze deden zoiets van

'sodemieter maar op'. dat begreep ik, dus ik door, zo snel als ik kon. ze wisten geen raad met me, wat moesten ze met zo'n jongen doen, 's nachts op de afsluitdijk.

toen kwam ik in zürich. wist ik ook niet dat dat bestond. daar was een restauranthotel, ik was er om een uur of half twee en ik had helemaal geen zin meer om verder te gaan, want het was al zo koud als de pest, en ik had inmiddels stevige honger.

ik ga naar binnen, het is pikkedonker, er komt een vrouw aan, ik zeg 'mag ik hier tot vier uur blijven, want ik moet naar de elfstedentocht'.

'nee', zegt ze 'nee'. dus wat moest ik? ik ben vertrokken naar harlingen. dat stond op een bord, dus ik ging erheen. maar ik had helemaal geen zin meer.

'jeminee', dacht ik,

'dit is niks. veels te koud' ik zag het station in harlingen. ik wilde daar even gaan zitten, maar toen werd ik ineens aangehouden door twee hollandse smerissen en moest ik mee naar het bureau. die hebben proces-verbaal opgemaakt. ik heb naderhand zeven en een halve gulden boete gekregen, maar ik mocht wel tot vier uur bij hun blijven zitten, bij de kachel. ik kreeg nog wat sneetjes brood van de ene, en een kop thee van

de ander. toen ben ik maar weer de borden gaan volgen naar leeuwarden, leeuwarden, leeuwarden. en zo ben ik toch in leeuwarden terecht gekomen.

van half zeven tot zeven uur was er nog een inschrijving voor laatkomers. ik heb mijn fiets daar neergekwakt-in die tijd werd er nog niet zo gejat-en ik ben naar binnen gehold. ik meen dat ik drie, of drie-en-een-halve gulden moest betalen. ze zullen wel gedacht hebben

'wat komt die gozer nou eigenlijk doen hier?' ik ben toen gewoon aan de elfstedentocht begonnen. we reden om de noord, zoals dat heet, dus eerst naar dokkum. maar al in birdaard, langs de dokkumer ee, voelde ik dat het niet ging. ik stierf van de honger, ik was helemaal leeg. ik kon geen stap meer doen. ik zag een huisje, en klopte daar aan. er werd opengedaan, en daar stond een kerel in zijn lange onderbroek, nachtmuts op. ik vroeg:

'mijnheer, hebt u wat te eten voor me? want ik heb zo'n honger en ik moet de elfstedentocht rijden.'

'kom binnen, jongen, kom binnen.'

toen kwam zijn vrouw naar beneden, ook met de nachtkleren aan.

'snij brood voor die jongen', zei die man. die hebben het goed, dacht ik. en zij maar brood snijden en snijden. melk met chocolade erbij. ik heb me helemaal volgestampt daar. maar toen kwamen

er negen kinderen naar beneden en toen wilde ik ze toch wat geld geven om te bedanken. dat wilden ze niet, maar uiteindelijk mocht ik drie kwartjes in de spaarpot van de kinderen stoppen. toen kon ik pas echt de elfstedentocht gaan rijden. geen pijn meer in mijn buik, want ik had flink gebunkerd. het schaatsen ging vanzelf. af en toe was ik alleen een beetje slaperig. ik heb wel heel veel mensen ingehaald. 's avonds om een uur of half negen kwam ik aan, en dat was een goede tijd. ik had behoorlijk hard gereden voor mijn doen. mijn fiets stond er gelukkig nog. het schaatsen was eigenlijk vanzelf gegaan en de kou viel wel mee, alleen nu moest ik nog terug...

(Het verhaal is oa. te vinden in het boek De mannen van '63 van Marnix Koolhaas en Jurryt van de Vooren en op de website van het Westlands Schaatsmuseum.)

erik bindervoet &
vincent vanderberg

erik bindervoet
uit: 'erratapia' 2026

in1 den2 beginne3 kijk,4 zie5 je6 die7 wolk8
daar?9 er10 hangt11 een12 appel13 aan14

1 vgl. een erratavelletje in een uitgeleend boek:
'it is the place where the past is publicly brought

in line with the present, where errors of all kinds could be confessed and corrected.' (seth lehrer, error and the academic self: the scholarly imagination, medieval to modern and beyond, columbia university press, 2001, p. 39) vgl. deze correcties, afkomstig van een erratavel van slodder-vos slauerhoff de duivendoder, die zelfs onleesbaar kon typen: 'levend' moet zijn 'bevend,' 'zorg' moet zijn 'zoon' en 'spijten' moet zijn 'splijten'.

2 volgens de grondbeginselen van te winkel.

3 was het wel zo'n vergissing, zo'n gebrek aan beoordelingsvermogen? was het niet veel te veel een constructie, ingebakken in de opgave? (vgl. de constructie van een vlek.) wie ik ben? ik ben de encycloop. koning 1oog. met mijn monomane blik zie ik maar 1 kant van de zaak. ik kan me niet vergissen. aan mijn boek (als ik het ooit publiceer) wordt alleen een lijst met non-errata toegevoegd. rettekestet!

4 te laat! is te laat komen ook een vergissing? als iets wat je stiekem, schuins, au fond eigenlijk heel graag wil of wilde? vgl. de fehllleistung van freud, in finnegans wake perfect geparafraseerd als: fail, ice thing! en, even verderop, als: 'feel lice dung!' het is immers, in het algemeen, weten we van wittgenstein, moeilijk uit te maken of een iets een regelloos per ongeluk foutje is of

past in een stelselmatig patroon van vergissingen. of vgl. een boek te laat vinden, helemaal onder op de spatieuze stapel met nog te raadplegen literatuur? (zoals the poet's mistake van erika mc Alpine, princeton university press, 2020) helaas, helaas! te laat, te laat! je weet wel hoe dat gaat. nu loop je hier als dom konijn te rennen als een haas. als kalkoen zonder kop in een vroeg 15de-eeuwse londense straat. oftewel: 'the imperfect is our paradise.' (wallace stevens)

5 men gelieve te verbeteren: zie m.z. ziet.

6 idem: je m.z. u. u is een ander.

7 tussen de woorden gapen kloven en dat is mooi. vgl. banksy die zei: 'art should disturb the comfortable and comfort the disturbed.' of was het de mexicaanse dichter en academicus cesar a. cruz die dat zei? of was het h.l. mencken die zei: 'satire should comfort the afflicted and afflict the comfortable.' of zei die 'the newspaper' of 'the journalist' of zelfs 'good journalism' 'should comfort the afflicted and afflict the comfortable'?

of kwam het van finley peter dunne in een essay uit 1902? ai weet het ook niet. maar ai weet alleen maar wat wij erin stoppen. ook het puntloze niet-weten. do you read me, hal?

8 note to self: sta hier even stil, zielige slapjanus, ellendige etterbak, egoïstische eikel,

onnobelprijswaardige oelewapper, miezerig kattenmannetje, om je balans op te maken. wie ben je en waar heb je het aan verdiend om zo aangesproken en opgeroepen te worden? als een geest verkleefd aan zijn geheime schaduw die 's nachts zwart in bed op hem komt liggen. hoe sloom en vadsig wel niet de ziel die niet beantwoordt aan 's liefdes appel en uitnodiging!

9 in het souterraingat. (die roodomrande wolken... wiens tranen pakken ze in?)

10 in ons taalgebied toch wel een van de meest afgesleten, afgeschaafde, onnadrukkelijke, prozaïsche, zwakste betekeniseenheden ever. er. en het zit werkelijk overal, als een uitgezaaide kanker voortgewoekerd, als je er even op let.

en ook als je er niet op let. daar! in ergens en nergens, in nimmer en immer, in her en der, in erg en erger, in van kwaad tot erger, in vergeten en proberen, in meer en minder, in efemere vlinder en onverteerde hinder, in verknagen en versagen, in heter en beter, in binder en bunder, in misser en visser, in erik en gerrit, in eric en erwin, in ernie en bert.

11 zie: zo.

12 namo bhagavate sumeru kalparā jāya ta-thāgatāya arhate. samyaksambuddhāya tadyathā

om kalpe kalpe mahākalpe kalpe parishodhani
shohā. tun pa la may sang rinpoche. kyop pa la
may dam chö rinpoche. dren pa la may gen dun
rinpoche. kyab ne kon chök la chö paaaa böööl.
(tibetaans gebed voor het eten gaan, in de over-
levering van de puntige monnik jianzhen) 13
men gelieve te verteren. eet ze!

14 o, zo...

een15 rode16 appel17 aan18
pluk19 de20 rode21 appel22
(die23 aan24 de25 wolk26 hangt).27
wat28 weet29 je30 nu31
wat32 je33 nog34 niet35 wist?36

15 maar 1? maar 1. ja, maar wat voor 1, tiana ma-
reen! plurabellisima nuvoletta! zichzelf en onze
onze 10 à 11 kinesische zielen sibyllijns bespie-
gelend in hare hare naaktjapon, van sistijn gal-
weegse schomers gesponnenn! o, ja! ja, ja,
okeya! overste moeder schiet te hulp!

16 vgl. een rood oog. omdat je moest huilen om
deze (niet zo) willekeurige meisje.

17 ooh, een oogappel, als uitnodiging om mee te
gaan in deze dichterlijke excentriciteit (fūkyō).
thank you, dave.

18 je weet niet wat er allemaal kan gebeuren,
maar er gebeurt nog veel meer niet.

19 schaamje, slaapje, heb je wel een wil?

20 zeng zi woonde in wei.

21 want rooi is de kleur waar ik zwart van zie,
witte't nie? 't is waar, ja, dâ is, 't is waar, ja, dâ
is...

22 van de vorige regel. de blauwe appel ligt in de
kruiwagen, naast de witte inktviskalkschilden en
de pruimen. in de regen. zo zout!

23 ? de tragedie van de homomorfie! niet te ver-
smaden!

24 zozo... die pruimen mag je houden, maar van
de kou blijf je af!

25 gorter woonde in de wei.

26 jammer genoeg genoeg gejammerd.

27 wij zagen een meisje dansen in de regen in
plovdiv.

28 wat is een filosofisch probleem. wat is kan niet zijn, en wat niet is kan zijn. zie noot 18.

29 er is geen ontkomen aan.

30 men gelieve wederom te verbeteren: je m.z. u. (vgl. nu, neem nou, een vondel: u. nu! zet je hoofd af. ontspan. hihihâârrh!)

31 vgl. ook die vondel van u en ook sonnet 39 van ramses lamers, de haarloze slaapwandelaar van de vondelkerk, met in het achterhoofd de geruststellende gedachte dat er 9000 muzen zijn, zoals er ook 34.000 à 84.000 manieren zijn om verlicht te raken en de grote manitou deelachtig te worden, aldus de 12de chamgon kenting tai situpa (in: path to travel, palpung audio and visual archive, 2014, p. 53):

wat slooft mijn muze ongeïnspireerd als jij, die ademt, in mijn verzen stort je zoete themapunt, zo hooggeleerd dat plat papier te ongeduldig wordt?

o, dank jezelf, als jij in mij iets ziet dat lezenswaard is voor jouw aangezicht want schrijft alleen een stommerik jou niet, als jij de inspiratie zelf belicht?

wees jij de 10e muze, 10 keer waard
wat rijmers in hun 9 muzen zien,

en wie zich opziend wendt tot jou,
die baart het regeltal dat eeuwig is nadien.
acht deze tijd mijn sloofje vakbekwaam
dan is de pijn voor mij, voor jou de faam.

32 wat wat is. wat is is. wat iets is. wat niets is.
wat niet is. wat wezen wat je ziet is.

33. lees voor 'wederom' 'wederom wederom'.

34 – papa was een grote wijze.

– maar ik geloofde het niet. tot ik hem zag opstijgen in een wolk van licht.

– terwijl hij gewoon bleef zitten. waar hij zat. op z'n ruftende reet. kwalijke dampen verspreidend tot in het 3de nageslacht!

35 volgens photius hebben we 2 zielen: de 1 in staat tot falen, de andere onfeilbaar. om met dichter-tekenaar-pianist thomas beijer te spreken: p is for paradise, paradise lost. a is for apple – we all know the cost.

36 de mens is in beginsel vrouwelijk van aanleg, waarvoor wij de mitochondriale of afrikaanse eva eigenlijk dankbaar zouden moeten zijn, onze recentste gemeenschappelijkste matrilineaire voorouder. niet te verwarren met onze concestor. voor de trait d'union van de 'rib-uit-het-lijfkwestie,' zie:

s.f. gilbert en z. zevit, 2001. congenital human baculum deficiency: the generative bone of genesis 2: 21-23. american journal of medical genetics 101: 284-285. conclusie: 'a rib has no particular potency nor is it associated mythologically or symbolically with any human generative act. needless to say the penis has always been associated with generation, in practice, in mythology, and in the popular imagination. therefore, the literal, metaphorical, and euphemistic use of the word tzela make the baculum a good candidate for the singular bone taken from adam to generate eve.

met andere woorden: in den beginne was de vertaalfout. of de telfout: in de middeleeuwen werd algemeen aangenomen dat mannen een rib minder hadden dan vrouwen. of de vertelfout: een autoriteit aanroepen om je punt te maken. bij uitstek een praktijk waarvoor de voetnoot in het leven is geroepen, a.h.w. om je eigen onzekerheden te verbergen of maskeren, zoals je je ook, met al je onbegrip van wat je weet, kunt verstoppen achter recursieve getallen. want wat weten we nou, au fond? niks toch? of toch wel wat? immers, zo kun je je afvragen: zijn sommige vergissingen nog wel vergissingen of zijn het portalen van ontdekking, tekens van andere werelden, andere binnenaardse aardwaartse levensvormen, wereldbeelden? en zo ja, waarin wijken ze dan af van de standaard? en wat mag die dan wel

wezen? ja, wat is eigenlijk 'normaal'? wat is waar? wat we zeker weten? maar wat weten we dan zeker? en hoe kunnen we dat zeker weten? en wat is het rechte eind waarbij we het al of niet kunnen hebben? zoals wel vaker helpt wittgenstein ons ook hier uit de brand, uit de filosofische vliegenvaal:

'damit der mensch sich irre, muß er schon mit der menschheit konform urteilen,' schrijft hij in über gewißheit (156). en ook: 'kann man sagen: ein irrthum hat nicht nur eine ursache, sondern auch einen grund? d.h ungefähr: er läßt sich in das richtige wissen des irrenden einordnen.' (idem, 74) m.a.w.: iets weten veronderstelt de mogelijkheid van de vergissing, geen zekerheid zonder twijfel. vergissen is niet alleen menselijk, het is ook wenselijk. 'wer an allem zweifeln wollte, der würde auch nicht bis zum zweifel kommen. das spiel des zweifelns selbst setzt schon die gewißheit voraus.' (idem, 115) – strikt logisch gesproken konden adam en eva zich dus helemaal niet vergissen of, om het religieus uit te drukken, een of de erfzonde begaan.

ze hadden immers nog niet van de boom der kennis gegeten.

dank u voor uw aandacht voor deze kwestie.

colofon:

open kunstenaarsvereniging

'de (eerste) republiek' (sinds 1992)

& 'de balie' (sinds 1982)

-deze keer met: annette kouwenhoven, margijn
bosch, jan joris lamers, matthias de koning,
tjeerd bisschoff, vincent vandenbergh, maureen
teeuwen, martin reints, merel, yolanda entius,
erik bindervoet

<https://www.discordia.nl/> <https://debalie.nl/>
<https://www.stan.be/> <https://barreland.nl/>
<https://deroovers.be/> <https://theatertroep.nl/>

correspondentie: riserv@gmail.com

